

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» Закон України від 05.10.2017 р. №2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19>
3. Конвенція про кіберзлочинність: Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 р. ратифікована 07.09.2005 р. №994_575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_575
4. Microsoft Threat Intelligence. Special Report on Russian Cyber Operations against Ukraine від 2022 р. URL: <https://cdn-dynmedia-1.microsoft.com/is/content/microsoftcorp/microsoft/final/en-us/microsoft-brand/documents/1212211-ms-ukrainespecialreport-fy23-link-update.pdf>

Загородній Євгеній Олегович

аспірант кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії внутрішніх
справ, адвокат

Науковий керівник

Степанова Ганна Миколаївна

професор кафедри кримінальної юстиції
навчально наукового інституту права та
психології НАВС,

кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОНАННЯ КЕРІВНИКОМ ПРОКУРАТУРИ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛІДЧОГО СУДДІ: МЕЖІ ДОПУСТИМОСТІ ТА ГАРАНТІЇ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

Реформування кримінального процесуального законодавства України, пов'язане з запровадженням 24 лютого 2022 р. воєнного стану, викликало питання допустимості тимчасового поєднання процесуальних функцій прокурора та слідчого судді в одній особі прокурора. Безумовно, запроваджені законодавцем випадки, які дозволяють прокурору здійснювати окремі повноваження слідчого судді, мають на меті забезпечити оперативність досудового розслідування та безперервність кримінального провадження. Водночас така практика неминуче ставить під сумнів дотримання фундаментальних гарантій незалежності, неупередженості та ефективного судового контролю, що є ключовими елементами права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та національними процесуальними нормами.

Наразі у правозастосуванні виникла проблема у визначенні підстав та меж участі прокурора як тимчасового виконавця повноважень слідчого судді та у встановленні таких процесуальних запобіжників, які б мінімізували ризики концентрації владних повноважень в руках сторони обвинувачення. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз співвідношення публічного

інтересу, вимог оперативності та процесуальної економії з одного боку та гарантій судового контролю – з іншого.

Так, відповідно до п. 18) ч. 1 ст. 3 КПК України слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому ст. 247 КПК України, - голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду [1].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України у разі введення воєнного стану та якщо: відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених ст.ст. 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України, - такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [1].

Частиною 1 ст. 124 Конституції України визначено, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [2].

Частково варто погодитися з Гнатюком А.В., який зазначив, що делегування повноважень слідчого судді прямо суперечить Конституції України [3, с. 12].

Варто зауважити, що таке делегування фактично підміняє незалежний судовий контроль за рішеннями сторони обвинувачення. Водночас у п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України йдеться не про повноцінну заміну судових функцій прокурором, а про винятковий тимчасовий механізм, застосування якого можливе лише за умов реальної неможливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. Проблема делегування полягає в тому, що законодавство не визначає вичерпних і однозначних критеріїв «об'єктивної неможливості» виконання повноважень слідчим суддею.

Дійсно, ч. 3 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів [4].

Проте зміна територіальної підсудності є тривалим процесом, водночас кримінальний процес характеризується динамічністю і потребує негайного реагування на процесуальні виклики, особливо коли мова йде про проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, продовження запобіжного заходу тощо. Саме ця оперативність є головним аргументом законодавця на користь запровадження тимчасового механізму делегування повноважень слідчого судді керівнику відповідної прокуратури. Виконання керівником прокуратури функцій слідчого судді, за допомогою чого досягається оперативність кримінального провадження, не повинно порушувати собою конституційні гарантії, а отже, потребує чітких, передбачуваних і вузько сформульованих критеріїв застосування, які б виключали можливість зловживання та забезпечували баланс

між ефективністю досудового розслідування та реальним дотриманням прав осіб.

Водночас саме на суд, який розглядає кримінальне провадження, покладено обов'язок оцінити рішення, дії чи бездіяльність слідчого і прокурора, прийняті (допущені) під час досудового розслідування, а також перевірити на предмет допустимості зібрані сторонами докази.

Так, наділення керівника прокуратури повноваженнями слідчого судді, у випадку об'єктивної неможливості виконання останнім своїх повноважень, породило певні зловживання зі сторони обвинувачення. Такі зловживання стають предметом судової перевірки під час ухвалення кінцевого судового рішення за результатами розгляду кримінального провадження.

Наприклад, виправдовуючи п'ятьох обвинувачених від вчинення низки кримінальних правопорушень, Луцький міськрайонний суд Волинської області у вирокі від 30 червня 2025 р. у справі № 161/17222/23 вказав, що:

«Пункт 2 частини 1 статті 615 КПК дозволяє керівнику відповідного органу прокуратури виконувати повноваження слідчого судді, передбачені ст.ст. 232, 234, 235 КПК, за двох обов'язкових умов: 1) здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану, 2) неможливість виконання відповідним слідчим суддею вказаних повноважень у встановлені законом строки. У разі, коли суд здійснює свою роботу і слідчий суддя здатен реалізувати функцію судового контролю, виконання його повноважень прокурором суперечить точному змісту ст. 615 КПК (позиція Верховного Суду із постанови від 09.07.2024 р. у справі № 199/2301/22).

Тому, із 25.08.2022 р. передумовами реалізації керівником органу прокуратури функцій слідчого судді, зокрема, в частині надання дозволу на проведення тимчасового доступу до речей та документів, є сукупність, зокрема, таких обставин: запровадження воєнного стану; відсутність об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень; наявність обґрунтованого процесуального рішення у формі постанови. Але в постанові прокурора відсутні будь-які обґрунтування керівника органу прокуратури на підтвердження правомірності виконання ним повноважень слідчого судді. Крім цього, сам факт запровадження воєнного стану не є достатньою підставою для делегування іншим суб'єктам функцій слідчого судді. Беручи до уваги те, що досудове розслідування фактично проводиться на території, де відсутні будь-які активні воєнні дії, необхідно констатувати, що стороною обвинувачення не підтверджено і такі дані відсутні у самих постанові, відсутність об'єктивної неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень.

Таким чином, недопустимим є доказовий матеріал, отриманий за наслідками проведення тимчасового доступу до речей та документів, згідно постанов прокурора, оскільки відповідні процесуальні дії проведені без попереднього дозволу слідчого судді та за відсутності умов визначених ст.615 КПК України» [5].

Аналогічного висновку дійшов Снігурівський районний суд Миколаївської області у вирокі від 23 червня 2025 р. № 485/711/23, в якому зазначено, що *постанова про тимчасовий доступ винесена 14.02.2023 р. прокурором відділу*

Миколаївської обласної прокуратури ОСОБА_71 та погоджена керівником обласної прокуратури ОСОБА_72 не містить обґрунтувань відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених ст.163 КПК України.

Відповідно до п.1 ч.2 ст.97 КПК України суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння: 1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов.

Оскільки відомості, які містяться у протоколі тимчасового доступу від 06.04.2023 р. отримані без дозволу слідчого судді, то відповідно до п.1 ч.2 ст.97 КПК України суд визнає їх недопустимими [6].

Таким чином, запроваджений у період воєнного стану механізм тимчасового наділення прокурора окремими повноваженнями слідчого судді не може розглядатися як повноцінна альтернатива судовому контролю, оскільки за своєю природою він суперечить конституційним засадам незалежності судової влади. Його допустимість зумовлена виключно умовами воєнного стану, у яких фактичне здійснення правосуддя може бути об'єктивно унеможливлене. Саме тому законодавець пов'язує застосування ст. 615 КПК України не лише з наявністю воєнного стану, а й з реальною, доведеною та документально аргументованою неможливістю слідчого судді виконувати свої повноваження. Судова практика переконливо демонструє, що формальний підхід, коли прокурор використовує цей механізм без належного обґрунтування таких обставин, призводить до визнання доказів недопустимими. Таким чином, баланс між оперативністю кримінального провадження та гарантіями справедливого судового контролю можливий лише за умови суворого дотримання виключного характеру відповідних повноважень прокурора, їхнього вузького тлумачення та належного процесуального обґрунтування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 черв. 1996 р. // (Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Гнатюк А.Ю. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. «Полтавський правовий часопис». 2022. № 3/2022. С. 7-15.
4. «Про правовий режим воєнного стану»: Закон України від 06 квіт. 2000 р. № 1647-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 30 черв. 2025 р. (справа № 161/17222/23, провадження № 1-кп/161/419/25). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128490880>.
6. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 23 черв. 2025 р. (справа № 485/711/23, провадження № 1-кп/485/18/25). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128314787>.